

VIRITTÄJÄ.

UUSI JAKSO.

Kotikielen seuran aikakauslehti.

N:o 3.

— Toinen vuosikerta. —

1898.

Lehteä ilmestyy vuoden kuluessa kuusi painoarkin kokoista numeroa. Sitä voidaan tilata kaikista maamme postikonttoreista, Helsingissä Akateemisesta kirjakaupasta ja „Minervalta“, sekä asiamiehiltä.

Toimituksen osoite:

Virittäjän toimitus.

Helsinki.

Tilauhinta on postikonttoreissa 2 m. 50 p. vuosikerralta. Kansa- ja kiertokoulujen opettajat, seminaarien, kansanopistojen y. m. koulujen oppilaat saavat lehden luokseen lähettämällä toimitukselle osoitteensa ja 1 m. 50 p. postimerkkeinä.

Suomalaista kotikieltä.

IV.

„Kodin Sanasto“.

Tämä suurella huolella toimitettu kirjanen on varmaan herättänyt huomiota kaikkialla muualla paitsi niissä joille se oikeastaan on aiottu: suomalaisissa naisissa ja erittäin perheen-emännissä. Arvelumme perusteeksi viittaamme toisaalta siihen yhä yltyvään intoon millä kansallisen kielemme kehitystä nykyään harrastetaan, sekä tiedollisen että käytännöllisen elämän aloilla, toisaalta siihen tunnettuun kylmäkiskoisuuteen jota „kansallismieliset“ perheen-emännät (ja siksi aikovaiset) yhä vielä juuri tälle asialle osottavat. Viimeistä väitettä vastaan voipi kentiesi huomauttaa, että useat sivistyneet naiset ovat kirjallisuuden alalla kieltämme viljelleet ja että „Kodin Sanastokin“ osaltaan todistaa samaa. Voi lisätä, että löytyy joitakuuta semmoisiakin joissa on ollut kylläksi tarmoa asettaa suomenkieli kunniasijalle kodissaan ja seurustelupiirissään. Mutta poikkeukset vain vahvistavat säännön. Mitä merkitsevät nuo harvat niiden lukemattomien rinnalla jotka eivät ole tajunneet, että työ suomenkielen kohottamiseksi ilman kodin tehokasta myötävaikutusta aina jää puoli-eräiseksi, ja että kodin vaikutus taas on siinä kohden aivan vähäinen, ellei tätä kieltä siinä käytetä yksin-omaisena tahi ainakin pääasiallisena ajatusten-lausuimena. Suomea puhutaan palkollisten kanssa, jopa lastenkin, niin kauan kuin nämät ovat pieniä. Tämä on meillä ikivanha tapa eikä suinkaan heränneen kansallistunnon synnyttämä. Mutta pääkielenä on yhä ruotsi. Sitä käytetään kaikkialla, koti- ja seuraelämässä, huvitilaisuuksissa, ostoksilla, pääkaupungissa ja maa-

seuduilla. Ja mikä omituisinta, tällaisessa menettelyssä ei huomata mitään nurinpäistä tahi väärää. Enimmille „kansallismielisille“ naisille on suomi jonkinmoinen karkea, huono, rikkiöin arkihame, joka huoneen siivouksissa ja ruokaa keitetessä vedetään ylle, mutta vaihdetaan kiiruusti hienompaan, ruotsalaiseen, niin pian kuin vieraita tulee taikka on pistäydyttävä kaupungille. Että ylipäänsä suomenkielen surkuteltava asema kansallismielisissä kodeissa on pääasiallisesti perheen-emäntien syytä, sitä tuskin kukaan rohkenee väittää vastaan; sillä „sorrn-alaisesta“ tilastaan huolimatta on perheen-emäntä meillä aina ollut se jonka katsantotapa ja käytös on kodin tavat määrännyt. Pitäkööt siis naiset hyvänään. — Muuten uskaltaa asiasta puhua sitä vapaammin, kun kyvin tietää, ett'ei „Virittäjän“ kaltainen, kansallista kieltämme palveleva lehti koskaan joudu niiden silmältäväksi jotka joutohetkiensä henkiseksi ravinnoksi tutkivat „Familjejournal“ia, „Idun“ia tahi jotain ruotsinkielistä muotilehteä, ja ennen kaikkia — rakasta Hufvudstadsbladiansa.

Tietysti ei mikään kielellisen puhtauden ja kauneuden harrastus voi tulla kysymykseen siellä missä ilmenee näin vähän rakkautta kielen käyttämiseen. On vain asian luontoa, että kun kodin ja seura-elämän keskusteluissa lähes kaiken henkisemmän ilmilausujana käytetään ruotsia, niin suomen täytyy aineellisemmillakin aloilla jäädä rappiolle. Useissa kansallismielisissä kodeissa sopii suomea nykyään verrata puutarhaan jossa kaikellinen rikkaruoho esteettömästi rehottaa — suureksi iloksi kait niille tutkijoille jotka, pitäen kieltä pelkkänä luonnontuotteena, mieluummin viihtyvät siellä missä „luonnonlait“ ovat estämättä saaneet söyriä, ja vilpittömästi iloitsevat jokaisesta epäluomasta joka tämän kautta on päässyt ilmoille. Ajattelevissa isänmaan-ystävissä sitävastoin herättää surua, kun kansallinen kieli kodin keskuudessa alentuu „kyökkikieleksi“, kuten sanotaan; — vaikka nimitys on kyllä huonosti valittu siihen nähden, ett'ei voi käsittää, miksi huolimattomuus ja ruokon puute juuri kuuluisi kyökkiin, ruuanlaittoon ja talouteen.

Yllä sanottuun nähden ei kirjannimeä „Kodin Sanasto“ voi pitää täysin onnistuneena sanaluettelolle joka koskee yksin-omaan ruuanlaittoa, vaatteita, huonekalustoa ja talouden toimia. Ei pitäisi maassa eikä taivaassa löytyä asiaa jonka nimitys ei kuuluisi *kodin* sanastoon, ja on siitä syystä Nordling'in „Arkisanasto“ paljoa sopivampi osoittamaan käytännöllisen elämän rajoitettua alaa. Mitä itse varaston valintaan tulee, on huomautettava samaa mitä Nordling'inikin sanastosta: joukossa tapaa sellaisia jotka ovat niin yleisesti tuttuja ja käytettyjä, ett'ei kenenkään päähän pistä niissä erehtyä. Esimerkkejä: *blå* = *sininen*, *blod* = *veri*, *blomma* = *kukka*, *fluga* = *kärpänen*, *frukt* = *hedelmä*, *järpe* = *pyy*, *mage* = *vatsa*, *maha* y. m. Tarpeettomia ovat niinkään semmoiset kuin: *album* = *albumi*, *alkohol* = *alkoholi*, *kaktus* = *kaktus*, *madapolam* = *madapolami*. Tällaiset tiedon-annot eivät kenenkään vii-

sautta lisää, mutta sen sijaan kyllä sanaston kokoa. Kysyä sopii muuten, miksi tekiät kirjoittavat: *arbuusi*, *meloni*, *anshovia*, eikä: *arpuusi*, *meluuni*, *ansjovia*, kuten sanat suomeksi äännetään; samoin: *aralia*, *krokani*, *karkasi*, *paradi*, *pergamentti*, *sardini*, *sardeli*, mutta: *araukaaria*, *aniliini*, *tamasti*, *astrakaani*? Jos näyttääkin mahdottomalta saada aikaan yhteistä johdonmukaista lainasanojen oikeinkirjoitusta, niin voinee sitä kuitenkin vaatia samassa teoksessa, varsinkin sanakirjallisessa.

Olemme sanastoa käyttäessämme huomanneet seuraavia muistutuksen aiheita:

tarjoinpidin (*brickhållare*), kovin ruma, sitäpaitsi väärin muodostettu (tarjoimenpidin);

ympyräviitta (*cirkelkappa*); mieluummin: *turkki* l. *turkisivitta* l. *viittaturkki*;

täyshoitolainen, parempi Nordlingin: *täyspitolainen*;

kerma, taale-, maanto-, viilipiimä; parempi: *kuoripiimä*;

valaista (*hvitlimma*), pikemmin: *valkaista*;

liinanukka, p. o. *liinannukka*; samoin: *litranpullo*, *-mitta*;

lakinlippu, p. o. *-lippa*;

juolukka (odon) ei ansaitse etusijaa oikean muodon *juovukka* edellä (saks. *Rauschbeere*);

sanajalka, p. o. *sananjalka*;

säily (*packe*); Lönnr. *skräp*, *rosk*; *börda*, *axelbörda*; sitävastoin: *säilylaatikko*, *-arkku* (*packlåda*, *-kista*) sopivat hyvin;

paperireunus (*pappersmanschett för blombukett*) ei vastaa asiaa; pikemmin: *paperikaulus*;¹

loistihuone (*paradrum*); eikö riitä: *vierashuone*;

valtportaati (*paradtrappa*); isot portaati?;

sateenvarjo; p. o. *sateenvarje* l. *-varjoin*; samoin: *päivänvarje*;²

pensnee³ (*pincenez*); nenälasit;

sinetin (*petschaft*) tulee verbistä „sinettää“;

määrä (*post*); p. o. *erä*;

resepti (miks'ei: *resehti*, niinkuin *konvehti*); p. o. *lääkelippu*;

kyniä (*rensa grönsaker*); p. o. *nyppiä* l. *perala*;

tattarsieni (*svart riska*); kaiketi: *tatarsieni*;

pyytölinnut (*kramsfågel*); pikemmin: *sekalinnut*;

lautasliina (*serviett*); sopivampi ehkä: *suunpyyhe*;

kamana⁴ (*sims*); paremmin: *otsareunus*;

istuntatyö, p. o. *istumatyö*;

nyleentyä (*skamfilas*); p. o. *nylkeentyä*;

aineke⁵ (*skoband*); p. o. *ainake*;

kirjoitus-alustin, p. o. *-alusta*;⁶

sonnus (*skört*), tarpeeton; voisi pikemmin merkitä vyötä jonka avulla liepeet pidetään ylhäällä (*sonnustaa* = *ζορνυου*);

¹ Paperikaulus = *papperskrage* (vrt. Lundell, *Svensk Ordlista*). (Toim. huom.)

² Eiköhän ehd. muutos liene vaikea toteuttaa ja aiheeton. (Toim. muist.)

³ Vrt. edell. vuosik. s. 42. (Toim.)

⁴ Ainakin Kajaanin, Kiteen ja Längelmäen tienoilla käytetty, siis jotenkin yleinen, Lönnrotilla myös. (Toim. muist.)

⁵ Niin Lönnrot, jonka Sanakirjassa ehd. *ainake* sanaa ei ole. (Toim.)

⁶ Vrt. viime vuosik. s. 41. (Toim.)

lierihattu (schäferhatt); kaikissa hatuissa on lieri;
 ristikko (spalier); sana on jo saanut toisen merkityksen (galler);
 kieruportaat (spiraltappa); eikä riitä: kierto- l. kierreportaat;
 potkujousi (springfjeder); p. o. potkuponnin;
 samettihaapa (stockros)?;
 jalkakiekko (stoltrissa); jalkapöytä(nen);
 virkistysjuoma (styrkedryck); miks'ei: vahvistus-;¹
 ompelimo (syatelier), väärä muodostus;
 turvahakanen, -neula (säkerhetshake, -nål); vert. *turvalukko*; ehdoitetaan: haka-
 neula;
 talma; suomeksi: *hartikka*;
 käyntikello (tamburklocka); sopimaton²; (pikemmin: käymätön kello);
 särvinpala (tilltugg); särvin merkitsee tavallisesti lihaa, kalaa y. m. s., leivän vasta-
 kohtana;
 turveittaa (torfbeklåda); väärä muodostus³;
 kuitukulta (trädguld); pikemmin: *kultakuitu*;
 puutarha-alote, p. o. *puutarhan-aloite* (mahdoton muuten käsittää, miksi kirjoite-
 taan: alottaa, mutta: sekoittaa; pikemmin sitte päinvastoin⁴);
 vaatehaukka (tvättklämmare); parempi: *poukkupoika*; „haukka“ herättää ryöstön,
 poisviennin ajatuksen; sanaa „poukku“ emme ole koko luettelossa havainneet;
 pesunvääntökone; ehdoitetaan: pesunpuserrin;
 peitteen-ompelu, p. o. peiton-;
 jäsenjalku (tältstol), herättää kummallisia ajatuksia; ehd. ristijalku;
 kohentaa vuode = uppådda, ei liene oikein; *kohentaa vuodetta*⁵ merkitsee samaa
 kuin pöyhiä, laittaa se uudestaan kuntoon, niin että siinä voi maata;
 kellon-asetin (urställ); p. o. kellon-alus (l. -asetto);
 vanettaa (vaddera), väärä muodostus, jos „vadd“ on *vanu*;
 veivi, tarpeeton (kamp);
 vintiöleivos⁶ (vindböjtel); p. o. koho- l. ilmaleivos;
 käyntipuku (visitdrägt); paremmin: vierailu-, vieraspuku (toista on „käyntikortti“);
 vaakita, väärä muodos;
 hihasisuste, p. o. hihansisuste.

Ontelo ja *onteva* eivät merkitse samaa; edellinen = ihälig, jälkimäinen = konkv.
 Väärin on kirjoittaa: *sekoittaa*, *seottaa*; dift. *oi* on lyhyt.

Tekiötä näkyy suuresti vaivaavan nykyään yleinen väliviivan kammo yh-
 dyssanoissa. Mitähän tavallinen maalais-emäntä arvelee semmoisesta kuin *tus-
 hisivellin*?

E. S. Y.-K.

¹ Olisi vain käännös ruotsalaisesta eikä parempi. (Toim.).

² Vrt. tämän vuosik. s. 32. (Toim.).

³ Vrt. viime vuosik. s. 41, 66. (Toim.).

⁴ Ks. Arvi Jänneksen Kielioppia, 3 pain., § 53, d), muist. (Toim.).

⁵ Vrt. viime vuosik. s. 65. (Toim.).

⁶ *Vintiö* paikoin = riivattu, hurja. (Toim. lis.).